

ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΟ ΛΕΞΙΚΟ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ & ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΑΤΣΟΓΙΑΝΝΟΥ

Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα του άρθρου αυτού είναι η παρουσίαση του πρώτου λεξικού της σειράς *Λεξιπαιδεία*. Πρόκειται για ένα λεξικό γενικής γλώσσας, που απευθύνεται σε μαθητές του δημοτικού σχολείου, ηλικίας 10-12 ετών, με μητρική γλώσσα την ελληνική. Παράλληλα, ο σχεδιασμός του λεξικού προβλέπει και ξενόγλωσση κάλυψη, δεδομένου ότι η πολυγλωσσία δεν είναι μόνον αναγκαιότητα της εποχής μας αλλά και πολιτική και πολιτιστική επιλογή στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου έχει παράδοση στην παραγωγή τεχνολογικών προϊόντων για παιδιά και η *Λεξιπαιδεία* είναι η πρώτη του συστηματική προσπάθεια στον χώρο των πολυγλωσσών λεξικών πολυμέσων. Το εργαστηριακό πρωτότυπο το οποίο παρουσιάζεται εδώ έχει αναπτυχθεί, για να ανταποκριθεί στις ανάγκες ολοκλήρης της σειράς λεξικών, τα οποία απευθύνονται σε χρήστες διαφόρων ηλικιών: εκτός από τη *Λεξιπαιδεία για το Δημοτικό*, στον σχεδιασμό προβλέπεται *Λεξιπαιδεία για το Γυμνάσιο* και *Λεξιπαιδεία για το Λύκειο*.

Στη *Λεξιπαιδεία για το Δημοτικό* δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην εργονομία –ώστε να είναι ελκυστική για παιδιά– και στην απλότητα του όλου περιβάλλοντος. Η μακροδομή αποτελείται από 8.000 λήμματα, περίπου, ενώ το πρόγραμμα περιλαμβάνει και διάφορα εκπαιδευτικά παιχνίδια, που ελέγχουν γλωσσικές γνώσεις και ικανότητες, σχεδιασμένα πάνω στην ιδέα μιας ναυτικής περιπέτειας. Η διατύπωση των ορισμών διατηρεί κάποια αυστηρότητα, ώστε να είναι ακριβής, ενώ τα παραδείγματα επιλέγονται, όπου αυτό είναι δυνατόν, από την παιδική καθημερινότητα, συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών βιβλίων. Τα σχόλια έχουν κυρίως φρασεολογικό χαρακτήρα, περιλαμβάνουν όμως και απλές ετυμολογικές παρατηρήσεις. Το λεξικό του Γυμνασίου, με 10.000 λήμματα, σχεδιάζεται με έμφαση στην ταξινόμηση των εννοιών και των λέξεων σε ομοειδείς ομάδες και σε θεματικά αντικείμενα, και με εξωτερίκευση των σημασιολογικών πεδίων που χρησιμοποιούνται κατά την επεξεργασία των λημμάτων. Γίνεται έτσι προσπάθεια να ενταθεί το ενδιαφέρον των χρηστών για την ορολογία. Οι ορισμοί των λέξεων-όρων έχουν αυστηρότερη διατύπωση απ' ό,τι στο λεξικό

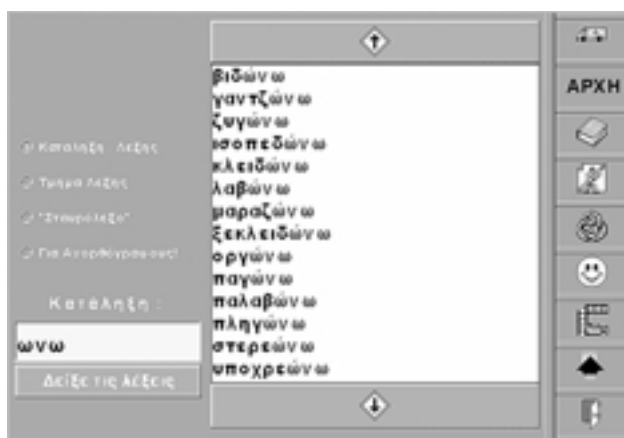
του Δημοτικού, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν και σε επίπεδο μελέτης του αντίστοιχου γνωστικού αντικειμένου. Τέλος, το λεξικό του Λυκείου, που θα περιλαμβάνει 15.000 λήμματα, έχει σχεδόν επιστημονικό χαρακτήρα. Εδώ θα εφαρμοστούν προχωρημένες τεχνολογίες με προσομοίωση πειραμάτων για τα μαθήματα των θετικών επιστημών, και τεχνικές που θα διευκολύνουν την πλοήγηση δείχνοντας τις σημασιολογικές αποστάσεις μεταξύ συγγενών λέξεων.

Δεδομένου ότι ένα λεξικό αποτελεί σημείο αναφοράς για τη σωστή χρήση της γλώσσας, η εισαγωγή του στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι σημαντική. Είναι γνωστό όμως ότι το ελληνικό μαθητικό κοινό δεν είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένο με τη χρήση έντυπων λεξικών, ενώ, παράλληλα, στην εποχή μας έχουν αναπτυχθεί εναλλακτικοί τρόποι μάθησης, που κυριαρχούνται από την εικόνα. Ξέρουμε ότι τα προϊόντα πολυμέσων μπορούν να γίνουν ιδιαίτερα ελκυστικά, να ενεργοποιήσουν μαθησιακά τον χρήστη και να διευκολύνουν τη μάθηση καθιστώντας την περισσότερο βιωματική. Αυτός είναι και ο σκοπός της *Λεξιπαιδείας*, μέσω της οποίας γίνεται προσπάθεια να αποτελέσει η χρήση των ηλεκτρονικών λεξικών όχι μόνο διευκόλυνση αλλά και κίνητρο για τους νεαρούς χρήστες: ένα τέτοιο λεξικό μπορεί να αποτελέσει ταυτόχρονα περιβάλλον εργασίας και παιχνιδιού, κρατώντας έτσι το ενδιαφέρον του παιδιού για μεγάλο διάστημα και χρησιμεύοντας τόσο ως μέσο ανάδρασης στην κατάκτηση του λόγου όσο και ως συμπληρωματικό εργαλείο μάθησης.

Πέραν όμως όλων αυτών, ο σχεδιασμός του προγράμματος έχει υιοθετήσει και σειρά τεχνολογικών καινοτομιών, χάρη στις οποίες η χρήση του γίνεται ακόμη πιο ενδιαφέρουσα. Ο τρόπος με τον οποίο παρέχονται στον χρήστη οι πληροφορίες για τα λήμματα του λεξικού βασίζεται στην εκμετάλλευση της τεχνολογίας των πολυμέσων: η *Λεξιπαιδεία* περιλαμβάνει εικόνες, κίνηση, ήχους και βίντεο, που χρησιμοποιούνται τόσο στην παρουσίαση των ερμηνευμάτων όσο και στα διάφορα παιχνίδια που συνοδεύουν το γλωσσικό υλικό. Για κάθε σημασία μιας λέξης δίδεται και μετάφραση στις εξής γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ισπανικά, ρωσικά και βουλγαρικά. Η χρήση μορφολογικού λεξικού επιτρέπει να δίδεται όχι μόνον η πλήρης κλίση όλων των λημμάτων, αλλά και οι στοιχειώδεις μορφολογικές πληροφορίες για λέξεις οι οποίες δεν περιέχονται στο λεξικό. Ένα ειδικό λογισμικό επιτρέπει την αυτόματη φωνητική μεταγραφή των λέξεων και ένα δεύτερο χρησιμοποιείται για τον συλλαβισμό. Η χρήση συνθετικής φωνής είναι επίσης σημαντική, γιατί επιτρέπει την εκφώνηση όλων των λημμάτων, τόσο αυτών που συμπεριλαμβάνονται στο λημματολόγιο όσο και των υπολοίπων, που υποστηρίζονται μόνον από το μορφολογικό λεξικό. Οι περισσότερες από τις καινοτομίες που αναφέρονται παραπάνω έχουν ήδη ενσωματωθεί στο εργαστηριακό πρωτότυπο, ενώ ορισμένες υπάρχουν ως υποσυστήματα και πρόκειται να ενσωματωθούν.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο τρόπος χρήσης του προγράμματος από τον μαθητή και αμέσως μετά ο καθεαυτός λεξικογραφικός σχεδιασμός. Αξίζει ιδιαί-

τερα να αναφερθούν οι διάφοροι τρόποι αναζήτησης ενός λήμματος στο περιβάλλον της *Λεξιπαιδείας*. Υπάρχει καταρχήν ο κλασικός τρόπος: ο χρήστης πληκτρολογεί μια λέξη, η οποία εμφανίζεται δεξιά του (στο ίδιο παράθυρο εμφανίζονται και οι κοντινές αλφαβητικά λέξεις) και με ένα κλικ παρουσιάζεται η οθόνη-καρτέλα, η οποία περιέχει το ερμήνευμα και τις υπόλοιπες πληροφορίες. Υπάρχουν όμως και άλλοι τρόποι αναζήτησης: μπορεί κανείς να πληκτρολογήσει μια κατάληξη και να δει όλες τις λέξεις που την περιέχουν, ή ένα άλλο τμήμα λέξης. Ενδεικτικά, στις εικόνες που ακολουθούν παρουσιάζεται η αναζήτηση καταλήξεων και το αποτέλεσμα της (αντίστροφο λεξικό).

1. Αναζήτηση κατάληξης -ώνω

2. Αναζήτηση κατάληξης -ικός

Ένας ενδιαφέρων τρόπος αναζήτησης είναι και αυτός που προσωρινά έχει ονομαστεί «Σταυρόλεξο» και επιτρέπει τον εντοπισμό ορισμένων διγραφιών: ο χρήστης πληκτρολογεί τη λέξη που τον ενδιαφέρει, βάζοντας ένα ερωτηματικό στη θέση του γράμματος για το οποίο αμφιβάλλει. Σε απάντηση, το σύστημα εμφανίζει στην οθόνη τον τύπο ή τους τύπους με τους οποίους έχει λημματοποιηθεί η λέξη: για παράδειγμα, ο χρήστης που διστάζει μεταξύ των *αδελφός* και *αδερφός* ή *στεναχώρια* και *στενοχώρια* θα πάρει δυο απαντήσεις. Το ίδιο ισχύει και για λέξεις όπως *βρόμικος* και *βρώμικος* ή *χλομός* και *χλωμός*, οι οποίες εξακολουθούν να ορθογραφούνται με δύο τρόπους. Οι δύο απαντήσεις οδηγούν κάθε φορά στην ίδια οθόνη-καρτέλα, η οποία περιέχει τις δυο ορθογραφίες της λέξης συνοδευόμενες από κοινό ερμήνευμα. Αυτός ο τρόπος αναζήτησης έχει περισσότερο ενδιαφέρον, όταν πρόκειται για ομόηχες λέξεις με διαφορετικές γραφές: για παράδειγμα, αν ο χρήστης δεν θυμάται πώς γράφεται η λέξη /'klisi/ πληκτρολογεί: *κ λ ? σ η* και πληροφορείται ότι υπάρχει ένα λήμμα *κλήση* και δύο λήμματα *κλίση* με διαφορετικές σημασίες. Εδώ πρέπει να γίνει μια διευκρίνιση: ο παραπάνω τρόπος αναζήτησης αφορά λέξεις με τον ίδιο αριθμό γραμμάτων, οπότε, αν η διαφορά αναφέρεται σε δίφθογγο ή συμφωνικό σύμπλεγμα, δεν είναι δυνατή η ανεύρεση της λέξης. Το πρόβλημα αυτό λύνεται με άλλο τρόπο αναζήτησης, με τον οποίο μπορεί να εντοπιστεί το λήμμα ανεξάρτητα από την ορθογραφία. Αφού ο χρήστης επιλέξει με έναν από τους παραπάνω τρόπους τη λέξη που θέλει να μελετήσει, περνάει στην οθόνη-καρτέλα, η οποία περιέχει τις πληροφορίες του ερμηνεύματος και έχει την παρακάτω μορφή:

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στην οργάνωση των πληροφοριών που περιέχονται σε μια τέτοια οθόνη.

2. ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

2.1 ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΛΗΜΜΑΤΩΝ

Ο αρχικός κατάλογος λημμάτων που περιλαμβάνονται στο λεξικό συγκροτήθηκε με βάση τα γλωσσάκια των σχολικών εγχειριδίων. Η μακροδομή που δημιουργήθηκε με τον τρόπο αυτό:

1. Συμπληρώθηκε ύστερα από αντιπαράβολή με ορισμένες πηγές που έχουμε στη διάθεσή μας σχετικά με τη συχνότητα εμφάνισης των λέξεων και το βασικό λεξιλόγιο. Οι πηγές αυτές ήταν οι παρακάτω:
 - στατιστικές συχνότητων που έχουν γίνει στο Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου,
 - το βασικό λεξιλόγιο της προφορικής γλώσσας, από την έρευνα του Α. Χατζησάββα (διδασκτορική διατριβή), και
 - το προτεινόμενο λεξιλόγιο για το Δημοτικό, από καταλόγους λέξεων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.
2. Τροποποιήθηκε σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια επιλογής, από τα οποία άλλα είναι καθαρά λεξικογραφικά και άλλα έχουν σχέση με την ηλεκτρονική μορφή του λεξικού. Για παράδειγμα, δεν λημιματοποιούνται οι τύποι που μπορούν να προκύψουν από παραγωγή (όπως τα υποκοριστικά ή τα παραθετικά των επιθέτων), εφόσον αυτή η πληροφορία δίδεται αυτόματα μέσω ειδικής λειτουργίας του λεξικού. Το ίδιο ισχύει και για τις μετοχές σε *-μένος*, εφόσον προβλέπεται λειτουργία που δίνει την πλήρη κλίση των λημμάτων. Αποφεύγονται επίσης οι αδόκιμοι ή διαλεκτικοί τύποι, χωρίς όμως να αγνοούνται λέξεις οι οποίες εμφανίζονται σε γνωστές παροιμίες και στερεότυπες εκφράσεις.

Από τις παραπάνω διαδικασίες προέκυψε ένα βασικό λημματολόγιο, του οποίου ο τελικός έλεγχος και η συμπλήρωση γίνονται με τους παρακάτω τρόπους:

1. Λημιματοποίηση των ορισμών, ώστε να εξασφαλιστεί ότι όλες οι λέξεις που χρησιμοποιούνται θα αποτελούν και λήμματα του λεξικού. Με τη διαδικασία αυτή προστίθενται νέα λήμματα (τα οποία συνήθως απουσιάζουν από τους καταλόγους συχνότητας), απαραίτητα για τον ορισμό των ήδη υπαρχόντων. Για να δώσουμε μερικά παραδείγματα, η λέξη *άρθρωση* προστέθηκε στο λημματολόγιο ως υπερώνυμο των *αγκώνας* και *γόνατο*, η λέξη *μύκητας*, για να οριστεί το *μανιτάρι*, κ.ο.κ.
2. Ταξινόμηση του λεξιλογίου σε σημασιολογικά πεδία. Η ταξινόμηση αυτή είχε αρχικό σκοπό να μην επεξεργάζονται οι συντάκτες του λεξικού τα λήμματα με αλφαβητική σειρά, ώστε να αποφεύγονται οι επαναλήψεις και η κυκλικότητα στους ορισμούς, χρησιμοποιήθηκε όμως και ως διαδικασία ελέγχου, ώστε να συμπληρώνονται τα (πιθανά) εννοιολογικά κενά. Για παράδειγμα, στον Πίνακα (σελ. 117) δίδεται ο κατάλογος των λέξεων

που σχετίζονται με το σημασιολογικό πεδίο «αίσθηση», στον οποίο σημειώνονται με πλάγια γράμματα οι λέξεις που προστέθηκαν στο αρχικό λημματολόγιο με τη βοήθεια αυτού του τρόπου ελέγχου. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η κανονικοποίηση ως προς τα μέρη του λόγου, ώστε να αντιπροσωπεύονται στο λεξικό όλες οι γραμματικές κατηγορίες που προέρχονται από την ίδια ρίζα. Έτσι προστέθηκε στο λημματολόγιο το ουσιαστικό *ζήλεια*, εφόσον υπήρχε το επίθετο *ζηλιάρης*, το ρήμα *βραβεύω*, εφόσον υπήρχε το ουσιαστικό *βραβείο*, κ.ο.κ.

Εκτός από τα καθαρά λεξικά λήμματα, των οποίων η ταξινόμηση γίνεται κατ'αντιστοιχία με το παράδειγμα του Πίνακα, ορίζονται και ειδικές κατηγορίες λημμάτων, οι οποίες αποτελούν ιδιαίτερες ομάδες:

- Οι πολυλεκτικές μονάδες του λεξιλογίου, όπως ουράνιο τόξο ή παιδική χαρά, οι οποίες εντάσσονται στο λεξικό ως αυτόνομα λήμματα, αλλά παράλληλα συνδέονται και με τις λέξεις από τις οποίες αποτελούνται.
- Τα λήμματα που ανήκουν σε κλειστές γραμματικές κατηγορίες ή σχηματίζουν σειρές. Εδώ εντάσσονται οι προθέσεις, οι σύνδεσμοι, οι αντωνυμίες, ορισμένα επίθετα όπως *μόνος*, *ίδιος*, *δικός*, τα αριθμητικά, τα λήμματα, ο ορισμός των οποίων απαιτεί δεικτικά στοιχεία (π.χ. *εγώ*, *εδώ*), αλλά και τα κύρια ονόματα (μέχρι στιγμής το λεξικό περιλαμβάνει ονόματα χωρών, ηπείρων, ωκεανών, ημερών, μηνών και γιορτών) και, γενικά, κάθε είδος λήμματος που θα μπορούσε να ενταχθεί σε περιλεξικογραφικό κείμενο.

2.2 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΕΡΜΗΝΕΥΜΑΤΟΣ

Οι πληροφορίες οι οποίες δίδονται για κάθε λήμμα αποτελούν ισάριθμα πεδία μιας βάσης δεδομένων και οργανώνονται με τον παρακάτω τρόπο:

2.2.1 Γραφή, προφορά και μορφολογική πληροφορία

Για κάθε λέξη-λήμμα δίδονται όλες οι γραφές, ιδίως όταν είναι διαδομένες (π.χ. *αυγό* και *αβγό*, *αντί* και *αφτί*). Όπως είπαμε και παραπάνω, άσχετα από τον τύπο που θα πληκτρολογήσει ο χρήστης κατά την αναζήτηση, το σύστημα θα τον παραπέμψει σε μια οθόνη-καρτέλα στην οποία εμφανίζεται η λέξη και με τις δυο γραφές. Η ορθογραφία συνοδεύεται από τον συλλαβισμό της λέξης. Δίδεται φωνητική μεταγραφή, παρότι το γεγονός ότι υπάρχει εκφώνηση όλων των λημμάτων, ώστε ο χρήστης να έχει τη δυνατότητα να ακούσει την προφορά της λέξης με το πάτημα ενός κουμπιού. Η μεταγραφή έχει στόχο την εξοικείωση του παιδιού με το φωνητικό αλφάβητο, το οποίο θα μπορεί να χρησιμοποιήσει κατά την εκμάθηση ξένων γλωσσών.

Ακολουθεί η πληροφορία για τη γραμματική κατηγορία στην οποία αναφέρεται, και το γένος για τα ουσιαστικά ή η συζυγία για τα ρήματα. Το πρόβλημα

ΠΙΝΑΚΑΣ

Ουσιαστικό	Ρήμα	Επίθετο	Ουσιαστικό
αίσθηση	αντιλαμβάνομαι αισθάνομαι-νιώθω	αισθητός	αίσθημα
		ευαίσθητος αναίσθητος ανθεκτικός	ευαισθησία αναισθησία
	λιποθυμώ		
	πονώ-πονάω		
ακοή αφτί=αυτί	ακούω κουφαίνω	κουφός	
αφή δέρμα πετσί	αγγίζω – εγγίζω ακουμπάω-ώ πιάνω πιέζω τσούζω ζεσταίνω κρυώνω πουντιάζω παγώνω τουρτουρίζω	απαλός πιεστικός καυτός ζεστός χλιαρός κρύος ψυχρός	κρύο ζέστη
γεύση γλώσσα	γλείφω	νόστιμος γευστικός άγευστος άνοστος ξινός αλμυρός=αριμυρός πικρός γλυκός γλυφός στυφός	νοστιμιά
όραση μάτι- οφθαλμός	βλέπω κοιτάζω – κοιτάω-ώ τυφλώνω αντικρίζω αγναντεύω	φανερός αφανής άφαντος ορατός αόρατος αόμματος τυφλός στραβός αντικρινός	βλέμμα ματιά
όσφρηση μύτη ρουθούνι	οσμίζομαι – οσφραίνομαι μυρίζω μοσχομυρίζω μοσχοβολάω-ώ μοσχοβολάω-ώ βρωμάω ρουθουνίζω -άω-ώ		μυρωδιά οσμή

➤
συναίσθημα

▼
ανθροπινό σώμα

Τα βέλη ▼ και ➤ δηλώνουν μετάβαση
προς άλλο σημασιολογικό πεδίο

των επιθέτων που έχουν και ονομαστική χρήση συνήθως λύνεται με διαχωρισμό σε περισσότερα λήμματα: το ουσιαστικό *ναυτικός* αποτελεί διαφορετικό λήμμα από το επίθετο *ναυτικός*, ή, ό, το *θαλασσίνο* διαφορετικό από το *θαλασσινός*, ή, ό κτλ. Δεν υπάρχει παραπομπή σε πίνακες κλιτικών παραδειγμάτων, εφόσον ο χρήστης μπορεί να δει την πλήρη κλίση της λέξης πατώντας το κατάλληλο κουμπί.

2.2.2 Ορισμός και κατάταξη σημασιών

Το μεγαλύτερο βάρος δίδεται, βέβαια, στη διατύπωση του ορισμού. Για να ανταποκρίνεται ο ορισμός στις ανάγκες του χρήστη (κατανόηση ή αναγνώριση της σημασίας μιας λέξης), πρέπει καταρχάς η λέξη που θέλουμε να ορίσουμε και το προτεινόμενο σημασιολογικό ισοδύναμό της να μην έχουν κοινή ετυμολογία, ώστε να μην έχουμε ταυτολογικούς ορισμούς. Όταν δεν υπάρχει άλλη λύση, κάτι που συμβαίνει κυρίως στους ορισμούς των επιθέτων και των επιρρημάτων, φροντίζουμε να δημιουργείται η δυνατότητα αυτόματης πρόσβασης στο σχετικό λήμμα. Η ίδια λύση ακολουθείται και για ορισμένα ουσιαστικά που δηλώνουν δράση ή ενέργεια και των οποίων ο ορισμός περιλαμβάνει το αντίστοιχο ρήμα, όπως, για παράδειγμα, στο *ψάρεμα*, που ορίζεται ως «το να ψαρεύεις», με αυτόματη πρόσβαση στο *ψαρεύω*.

Ο ορισμός διατυπώνεται με πλήρη πρόταση αποφεύγοντας την απλή παράθεση συνωνύμων. Κανονικά, ο ορισμός αποτελείται από το υπερώνυμο του λήμματος συνοδευόμενο από τα διακριτικά του χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά τα οποία, αν και σημαντικά για την κατανόηση μιας λέξης, δεν είναι υποχρεωτικά, χαρακτηρίζονται ως «συνήθη», π.χ. *ζάχαρη* = «... συνήθως σε μορφή σκόνης», ενώ αυτά τα οποία αποκλίνουν από τη λογική του ορισμού μπορούν να εμφανίζονται στο παράδειγμα (π.χ. ο χαρακτηρισμός του σκύλου ως «πιστού» ή της αλεπούς ως «πονηρής»). Γίνεται επίσης προσπάθεια, ώστε η λέξη η οποία δίδεται ως σημασιολογικό ισοδύναμο του λήμματος να είναι της ίδιας γραμματικής κατηγορίας με αυτό (ουσιαστικό=ουσιαστικό, ρήμα=ρήμα). Την κυριότερη εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα αποτελούν τα επίθετα, για τα οποία ο ορισμός αποτελείται συνήθως από αναφορική πρόταση εισαγόμενη με το «που». Άλλο χαρακτηριστικό του ορισμού, το οποίο αναφέρεται εδώ, γιατί δεν ανευρίσκεται σε όλα τα παιδικά λεξικά, είναι ότι αποτελείται από μια μόνο πρόταση.

Ο ορισμός μπορεί να περιλαμβάνει και ενδείξεις για το γνωστικό τομέα στον οποίο ανήκει η λέξη ή μια από τις σημασίες της: γραμματική, μαθηματικά, φυσική κτλ. Μέχρι τώρα έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε τους χαρακτηρισμούς αυτούς μέσα σε παρενθέσεις, στη *Λεξιπαιδεία* όμως θα αντιπροσωπεύονται και από εικονίδια.

Η κατάταξη των σημασιών δεν γίνεται με βάση την ιστορική τους εξέλιξη. Συνήθως προτάσσεται ο ορισμός της συχνότερης, της πιο συγκεκριμένης ή της κυριολεκτικής σημασίας. Ένα πρόβλημα που παραμένει είναι η σειρά των ορι-

σμών στα ρήματα: δεδομένου ότι οι διαφορετικές συντακτικές χρήσεις ενός ρήματος δίνουν συνήθως διαφορετικούς ορισμούς, ο καταχωρητής αναγκάζεται να επιλέξει μεταξύ δυο διαφορετικών τρόπων κατάταξης: ο πρώτος είναι αυτός που αναφέρθηκε παραπάνω, ο δεύτερος λαμβάνει υπόψη τον αριθμό των ορισμών (οπότε αναφέρεται πρώτα η αμετάβατη χρήση του ρήματος).

2.2.3 Συνώνυμα, αντίθετα και σχόλια

Για κάθε σημασία του λήμματος δίδονται οι κοντινές λέξεις υπό τον τίτλο *Συνώνυμα*, όπως και οι αντίθετες σημασίες. Ο χρήστης μπορεί να παραπεμφθεί αυτόματα σε καθεμία από τις λέξεις αυτές και να δει τον ορισμό της.

Η καρτέλα μπορεί επίσης να περιέχει σχόλια, τα οποία περιλαμβάνουν κυρίως υφολογικές και φρασεολογικές ενδείξεις ή γραμματικές παρατηρήσεις, για παράδειγμα «δεν σχηματίζει πληθυντικό» ή «χρησιμοποιείται κυρίως στη λογοτεχνία». Εδώ εντάσσονται και ορισμένες απλές παρατηρήσεις ετυμολογικού χαρακτήρα, όπως: «ο *δείκτης* λέγεται έτσι, γιατί τον χρησιμοποιούμε για να *δείχνουμε*» ή «η λέξη *πλήκτρο* προέρχεται από το ρήμα *πλήττω*, που σημαίνει *χτυπώ*».

2.2.4 Χρηστικά παραδείγματα, εκφράσεις και παροιμίες

Τα παραδείγματα, για τα οποία γίνεται προσπάθεια να προέρχονται είτε από τα σχολικά βιβλία είτε από την καθημερινή ζωή των μαθητών, μπορούν να περιέχουν επιπλέον πληροφορίες, οι οποίες δεν έχουν θέση στον ορισμό, αλλά προσθέτουν χαρακτηριστικά χρήσιμα για την κατανόηση μιας έννοιας, λ.χ. το παράδειγμα που αντιστοιχεί στο λήμμα *ερπετό* αναφέρει «πολλαπλασιάζονται με αυγά». Ιδιαίτερη σημασία δίδεται στο φρασεολογικό πλαίσιο στο οποίο συνήθως συναντάται το λήμμα και το οποίο δεν περιέχεται πάντοτε στον ορισμό, π.χ. για μια λέξη, όπως *ακτινοβολία*, γίνεται προσπάθεια να εμφανίζεται στο παράδειγμα το ρήμα *εκπέμπω*. Τα παραδείγματα αποτελούνται πάντοτε από πλήρεις προτάσεις.

Σε χωριστό πεδίο της βάσης δεδομένων σημειώνονται παροιμίες ή στερεότυπες εκφράσεις, των οποίων η πρωτοτυπία είναι ότι συνδέονται με όλες τις λέξεις στις οποίες αναφέρονται. Έτσι η έκφραση *λύνει και δένει* εμφανίζεται τόσο στο ρήμα *λύνω* όσο και στο *δένω*, η έκφραση *η ισχύς εν τη ενώσει* δίδεται στα λήμματα *ισχύς* και *ένωση* κτλ. Οι εκφράσεις αυτές συνοδεύονται πάντοτε από την ερμηνεία τους και, όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο, από σχολιασμό για τη χρήση τους.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- BEJOINT, H. & P. THOIRON. 1996. *Les dictionnaires bilingues*. Paris: Editions Duculot.
- ΒΟΣΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ, Θ. 1990². *Αντιλεξικόν ή ονομαστικόν της νεοελληνικής γλώσσης*. Αθήνα.
- Εκπαιδευτικό Πολυλεξικό: Προδιαγραφές απαιτήσεων-ανάλυση αναγκών*. 1995. Αθήνα: Εκπαιδευτήρια Δούκα & Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου.

I FONTANALS, J.R., επιμ. 1996. *Diccionari de Frequències*, τόμ. I. Barcelona: Institut d' Estudis Catalans.

Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (δείγμα: ψηφία ζ, η, θ, ι). 1987. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών-Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

PICOCHÉ, J. 1996. *Précis de lexicographie française; l' étude et l' enseignement du vocabulaire*. Paris: Nathan Université.

SINCLAIR, J., επιμ. 1988². *Collins Cobuild, English Language Dictionary*. London: Collins.

Οπτικοί δίσκοι

Dorling Kindersley Multimedia. *The Dorling Kindersley Children's Dictionary*.

Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου. *Λογομάθεια. Διδασκαλία της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας*.

Microsoft Explorapedia. *Children's Interactive Encyclopedia*.